

Arbo-inspecties in de sociale werkvoorziening

Inspecties naar de organisatie van veilige en gezonde werkomstandigheden in de sociale werkvoorziening 2011

Van april t/m november 2011 heeft de Inspectie SZW (voorheen Arbeidsinspectie) een inspectieproject uitgevoerd in de sociale werkvoorziening (SW). Alleen bedrijven waar in het verleden het nodige aan de hand was zijn geïnspecteerd. Zo bleek dat in vorige inspectierondes negen bedrijven na herhaalde inspecties nog drie of meer tekortkomingen hadden. Daarom heeft de minister van SZW, mede op verzoek van de Tweede Kamer, toegezegd om de sociale werkvoorziening opnieuw te gaan inspecteren.

Aanleiding

De Inspectie SZW vindt het belangrijk extra aandacht te besteden aan kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. In de afgelopen jaren hebben inspectieresultaten bij bedrijven in de sociale werkvoorziening een behoorlijke verbetering laten zien ten opzichte van eerdere inspecties, zeker op het punt van machineveiligheid. Het aantal meldingsplichtige ongevallen in de sociale werkvoorziening was in 2011 lager dan in 2010. In 2011 deden zich 14 meldingsplichtige ongevallen voor en vond geen dodelijk ongeval plaats, terwijl er in 2010 21 meldingsplichtige (niet dodelijke) ongevallen waren en 2 dodelijke ongevallen (bron: voorlopige cijfers Inspectie SZW, 2012). Gegevens van de komende jaren zullen uitwijzen of hier sprake is van een dalende trend. Uitgebreidere ongevalsinformatie van de bedrijven zelf, ook van niet meldingsplichtige ongevallen, laat echter juist een toename van ongevallen op het werk zien.

De sociale werkvoorziening als sector omvat 92 bedrijven met ruim 100.000 werknemers in dienst. De werknemers hebben een verstandelijk handicap, een fysieke handicap, psychische problematiek of een combinatie van deze beperkingen. Men onderscheidt een drietal vormen van werk: men werkt onder begeleiding op een locatie buiten de beschutte voorziening (het merendeel); men werkt binnen de beschutte voorziening van het bedrijf; men is gedetacheerd, veelal in een groepje, bij een regulier bedrijf. De aard van de werkzaamheden is veelzijdig, variërend van werkzaamheden in de groenvoorziening, montage en lichte productiewerkzaamheden tot en met inpakwerkzaamheden, schoonmaak, metaal en houtbewerking. De risico's zijn derhalve ook veelsoortig.

Inspectieonderwerpen

In het inspectieproject zijn de voor deze sector meest voorkomende risico's geïnspecteerd, te weten risico's die samenhangen met:

- Werken met machines en de inrichting van de werkplek: machines gebruikt men bijvoorbeeld om metaal en hout te bewerken of in de groenvoorziening hout te versnipperen en te zagen. Bij het werken langs de weg bestaat het risico aangereden te worden. Risico's van uitglijden, struikelen en vallen hangen vaak rechtstreeks samen met onopgeruimde, niet overzichtelijke werkplekken.
- Gevaarlijke stoffen: deze kunnen vrijkomen door het werken met bepaalde chemische producten en bij het bewerken van hout of metaal. Het kan gaan om oplosmiddelen bij grafische werkzaamheden, bestrijdingsmiddelen in de groenvoorziening, lasrook en houtstof.
- Fysieke belasting: dit komt voor bij tilwerkzaamheden, zoals het sjouwen van dozen van de werkzaal naar de laadruimte, herhaling van bewegingen achter bijvoorbeeld de lopende band, gebruik van handgereedschap (grijp – en knijpkrachten) en lichaamstrillingen bij gebruik van bosmaaiers en grasmaaimachines.
- Agressie en geweld en seksuele intimidatie: in elke organisatie kan het voorkomen dat collega's op een onfatsoenlijke of zelfs intimiderende manier met elkaar omgaan, zo ook in de sociale werkvoorziening. De sector kent een grote groep kwetsbare medewerkers met een lage psychosociale belastbaarheid. Agressie en geweld van het publiek doet zich soms voor bij werk op locatie.

Bovengenoemde risico's zijn niet alleen geïnspecteerd op werkplekniveau. Er is tevens gelet op de wijze waarop de risicobeheersing in het bedrijf is geborgd. Hiervoor is de naleving van het arbobeleid van het bedrijf geïnspecteerd evenals de vereiste doeltreffendheid van voorlichting, onderricht en goede organisatie van toezicht. Het management is aangesproken op de inspectiebevindingen om veiligheidsbewustzijn te stimuleren en de bedrijven aan te zetten tot betere naleving en een effectiever, meer samenhangend arbobeleid.

De bedrijven

In totaal zijn 45 bedrijven op 224 locaties geïnspecteerd. De meeste inspecties vonden plaats in de groenvoorziening, op montagewerkplaatsen (vooral electronica), inpakafdelingen, magazijnen en in de metaal.

Er is niet geïnspecteerd in de reguliere bedrijven waar werknemers vanuit de sociale werkvoorziening gedetacheerd zijn. Deze gedetacheerde werknemers zijn weliswaar in dienst van het SW-bedrijf, maar de verantwoordelijkheid voor goede arbeidsomstandigheden ligt primair bij het bedrijf of de instelling die de SW-werknemers inhuurt. Gezien het groeiende aantal gedetacheerden neemt ook het belang van aandacht voor de arbeidsomstandigheden van deze groep toe en zijn goede afspraken tussen het SW-bedrijf en het inlenende bedrijf noodzakelijk.

Selectiecriteria

De bedrijven in dit project zijn geselecteerd op grond van onder andere:

- onvoldoende naleving uit het vorige inspectieproject (2008);
- relatief veel ongevallen/klachten;
- relatief hoog ziekteverzuim;
- onvoldoende inventarisatie van aanwezige arbeidsrisico's.

Voorafgaand aan het inspectieproject is aan alle 92 bedrijven een enquête verzonden om specifiekere informatie te verkrijgen over de verschillende werkzaamheden, de daarmee gepaard gaande risico's en over bedrijfsongevallen. Ruim driekwart van de bedrijven (70) heeft de vragenlijsten ingevuld en geretourneerd. Uitkomsten uit dit onderzoek

zijn in de selectie meegenomen. Zo zijn met name afdelingen met relatief veel ongevallen geselecteerd evenals de bedrijven die geen vragenlijst hebben teruggestuurd.

Bedrijfsongevallen

Een belangrijke uitkomst van deze enquête is de toename van het aantal bedrijfsongevallen¹ ten opzichte van 2007. De beperkte groei van het aantal SW-werknemers van de afgelopen jaren kan deze toename niet verklaren. Het is aannemelijk dat een betere registratie een rol speelt. Niet uitgesloten moet worden dat wellicht ook de veranderende samenstelling van de populatie van invloed is. Met name meer mensen met een complexere psychiatrische achtergrond stromen de laatste jaren in de sociale werkvoorziening in, waardoor bijvoorbeeld de sturing op veilig gedrag lastiger wordt.

Een andere uitkomst van de enquête is dat van de SW-bedrijven 67% een risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E) heeft waarin alle werksoorten zijn beschreven. De overige bedrijven hebben alleen de risico's van een deel van de werksoorten beschreven (17%), of zijn bezig met een update (11%). Twee bedrijven hebben geen RI&E.

In totaal heeft 76% van de bedrijven geen registratie voor ongewenst gedrag.

Inspectieresultaten

Op 81 locaties, behorende bij 35 bedrijven, bleek handhaving nodig. Met name de locaties van groenafdelingen, metaalafdelingen, afdelingen electronica, magazijnen en kwekerijen bleken niet in orde.

Tabel 1 Het aantal bedrijfsongevallen, naar het jaar (N=70)

	2007	2008	2009	2010
	Aantal bedrijven	Aantal bedrijven	Aantal bedrijven	Aantal bedrijven
Aantal ongevallen	totaal	Totaal	totaal	totaal
Geen ongeval	8	7	3	-
1 ongeval	3	3	6	4
2 ongevallen	3	4	4	3
3-5 ongevallen	12	9	11	13
6-10 ongevallen	17	18	20	20
11-20 ongevallen	14	17	14	15
21-50 ongevallen	11	10	12	15
51 en meer ongevallen	2	2	-	-
Totaal	70	70	70	70

¹ Definitie van bedrijfsongeval: alle bedrijfsongevallen die hebben geleid tot een of meer dagen ziekteverzuim. Dit is een bredere definitie dan het aantal meldingsplichtige ongevallen. Het aantal meldingsplichtige ongevallen is juist afgenomen.

Tabel 2 In orde/Niet in orde

	Niet in orde	In orde	Totaal
Bedrijven	35	10	45
Locaties	81	143	224

Van de bedrijven waar handhaving is ingezet is aan acht bedrijven alleen een stimulerende handhavingsbrief gezonden. De interventie wordt toegepast indien het bedrijf overwegend goed op orde is en op mineure punten een zetje nodig heeft. Deze stimulerende interventie had voornamelijk betrekking op aanscherping beleid voor agressie en geweld en op het optimaliseren van maatregelen op het gebied van de gevaarlijke stoffen. Bij 10 bedrijven is een zwaar instrument ingezet o.a. omdat het werken met bepaalde machines rechtstreeks gevaar voor de gebruiker opleverde. Het betreft zowel preventieve stilleggingen als 'gewone' stilleggingen van machines als excenterpersen, stansmachines en kolomboormachines die veelal bij de hout- en metaalafdelingen worden gebruikt. Daarvan bleek bijvoorbeeld dat de beveiliging of noodstop niet functioneerde of dat bewegende delen niet of onvoldoende waren afgeschermd.

In totaal zijn bij de 81 locaties die niet in orde waren 164 overtredingen geconstateerd. In tabel 3 staat een overzicht van de afdelingen waar handhavend is opgetreden, het aantal overtredingen en de onderwerpen waarop is gehandhaafd.

Tabel 3 Aantal overtredingen per afdeling versus inspectieonderwerp

Aantal overtredingen afdeling versus inspectieonderwerp	MV	PSA	VOeT	AV	GS	RIE	PBM	FB	BHV	Totaal
Bedrijfsnivo (alle afdelingen)	0	17	3	2	0	7	0	1	3	33
Metaal/lasserij	12	0	5	5	3	1	1	0	0	27
Groen/ kwekerij	2	4	5	4	1	1	1	4	0	22
Montage/ elektronica	5	0	2	1	2	0	0	0	0	10
Hout	6	0	0	1	1	2	0	0	0	10
Stofferderij(wasserij)/confectie/gordijnen/textiel	1	0	1	2	1	0	2	0	0	7
Productie	3	0	0	3	0	1	0	0	0	7
Keuken/Catering/Facilitair	0	1	3	0	3	0	0	0	0	7
Magazijn	1	0	1	1	1	1	0	0	0	5
(Zeef)drukkerij/grafisch	2	0	1	0	1	1	0	0	0	5
Schoonmaak	0	1	0	0	1	1	1	1	0	5
Overige afdelingen: o.a ver(in)pakking, assemblage onderhoud/TD, logistiek , post, kringloop,	4	3	4	4	4	1	4	1	1	26
Totaal	36	26(*)	25	23	18(*)	16	9	7	4	164
%	22	16	15	14	11	10	6	4	2	100%

* een groot deel van deze handhavende interventies bij psa en stoffen betrof stimulerende interventies.

mv = machineveiligheid; PSA = psychosociale arbeidsbelasting/agressie en geweld; VoeT = Voorlichting, Onderricht en Toezicht; AV = algemene veiligheid; GS=gevaarlijke stoffen; RIE = risico-inventarisatie en evaluatie, inclusief plan van aanpak; PBM=persoonlijke beschermingsmiddelen; FB= fysieke belasting; BHV=bedrijfshulpverlening

Top drie overtredingen

De top drie van meest voorkomende en veelal ook de meest ernstige overtredingen betreft machineveiligheid, algemene veiligheid en overtredingen op het gebied van toezicht, voorlichting en instructies aan werknemers.

Onveilige machines

Ruim een vijfde (22%) van alle overtredingen had betrekking op machineveiligheid. Op dit inspectieonderwerp hebben ook de meeste stilleggingen plaatsgevonden. Zo bleken bij een 'food'afdeling de transportrollen van de lopende band niet afgeschermd terwijl de werknemers in de onmiddellijke nabijheid aan het werk waren, met als risico gegrepen te kunnen worden door de draaiende rollen.

Onveilige werkplekken/bad housekeeping

Ruim 14% van alle overtredingen had betrekking op algemene veiligheid, zoals onveilig opgestapelde producten of dozen met het risico van geraakt worden door omvallende objecten. Verder bleken magazijnstellingen onvoldoende stevig gefundeerd en ontbraken aanrijdbeveiligingen, terwijl er wel met vorkheftrucks werd rondgereden en aanrijdgevaar duidelijk aanwezig was.

Kwaliteit van toezicht

Ruim 15% van de overtredingen had betrekking op onbekendheid met risico's en maatregelen die nodig zijn om veilig te kunnen werken. Er bleek onvoldoende toezicht op

het gedrag van de werknemers, op de veiligheidscondities van de arbeidsplaatsen en op de gereedschappen en machines waarmee gewerkt werd. Tijdige keuringen vonden niet plaats evenmin als voldoende controles om te checken of de arbeidsmiddelen en de arbeidsplaatsen nog aan de veiligheidsnormen voldeden.

Conclusies en aanbevelingen

In het inspectieproject is breed geïnspecteerd naar de meest voorkomende risico's bij sociale werkplaatsen. De aandacht is uitgegaan naar zowel de naleving op arbeidsveiligheids- onderwerpen als op gezondheids- onderwerpen. Er is niet alleen geïnspecteerd op werkplekniveau. Inspecteurs hebben tevens gekeken naar de wijze waarop het bedrijf deze onderwerpen in de organisatie heeft geborgd. De handhaving heeft teweeggebracht dat de bedrijven de tekortkomingen inmiddels geheel of grotendeels hebben opgeheven. Dit is gebleken uit de controlebezoeken. De gesprekken van de inspecteurs hebben weerklank gevonden bij directie en management die aangaven arbeidsomstandigheden hoger te zullen gaan prioriteren. Toekomstige inspecties zullen uitwijzen in hoeverre dit ook daadwerkelijk terug te zien is op de werkvloer.

De uitkomsten van dit project tonen aan dat het van groot belang is om arbeidsveiligheid de komende jaren hoger op de agenda te plaatsen, zonder overigens daarmee gezondheidsaspecten uit het oog te verliezen. De inspectie wijst daarbij op de onderlinge samenhang tussen veilige en gezonde arbeidsomstandigheden op de werkvloer enerzijds en de rol van toezicht door de werkgever anderzijds. Investeren in betere organisatie van toezicht door het bedrijf leidt vaak ook tot verbeterde en veiligere werkplekken. De inspectie is daarom van mening dat juist daar in de sociale werkvoorziening meer winst is te behalen.

Aanbevelingen

De Inspectie SZW heeft de volgende aanbevelingen voor sociale partners:

- De invulling en organisatie van het toezicht door de werkgever op de werkplek en op het gedrag van werknemers met betrekking tot veilig werken in de SW-bedrijven dient verbeterd te worden. Bedrijven die in dit project hierop slecht scoorden zullen in 2012 opnieuw worden gecontroleerd.
- De arbocatalogus machineveiligheid moet zo snel mogelijk van kracht worden. Voor de implementatie hiervan dienen sociale partners ruim de aandacht te hebben.
- De inspecties in dit project zijn niet uitgevoerd naar de vanuit de SW-gedetacheerde werknemers. Signalen wijzen erop dat de arbeidsomstandigheden voor deze groep niet altijd zijn geborgd. Gerichtte aandacht is nodig voor de arbeidsomstandigheden van deze groter wordende groep. Het gebruik van de arbocatalogus detacheringen dient dan ook breed in de branche gestimuleerd te worden.

In de nieuwe meerjarenstrategie heeft de Inspectie SZW aangegeven bijzondere aandacht te willen besteden aan 'niet zelfredzame groepen'. Ook gaat de Inspectie SZW, in samenspraak met de branche, het toezicht sterker richten op de rol van de detachingsconsulenten bij de zorg voor goede arbeidsomstandigheden van gedetacheerden.

Sociale partners zijn weliswaar zeer actief op het gebied van arbeidsomstandigheden, maar dreigen door de veelheid van veranderingen die al enige tijd in de sector spelen, soms de focus op arbeidsomstandigheden te verliezen. Niet in de laatste plaats spelen forse bezuinigingen in de sector hierin een aanzienlijke rol. Inspecties dragen ertoe bij dat sociale partners actiever worden. Vanaf de eerste ronde inspecties in 2006 is door sociale partners actief ingezet op verbetering van de arbeidsomstandigheden in de sector. In vervolg op het arboconvenant en het project 'Versterking arbeidsveiligheid' zijn inmiddels vier arbocatalogi positief getoetst. De nieuwe catalogi over machineveiligheid en gevaarlijke stoffen zijn nagenoeg gereed. Het inspectieproject heeft, aldus de reactie vanuit de sector, bijgedragen aan verscherpte aandacht, kennis en zorg voor goede arbeidsomstandigheden in de sector. Desalniettemin blijf aandacht voor bedrijven die achterblijven nodig.

Tot slot

Het huidige Kabinet wil nog sterker inzetten op het onderbrengen van SW-ers in reguliere banen. Er komt een strakker onderscheid tussen mensen met en mensen zonder arbeidsvermogen. Slechts een beperkte groep zal alleen in een beschutte omgeving kunnen werken en onder de Wet Sociale Werkvoorziening vallen. Dit impliceert dat aandacht voor gezond en veilig werken juist voor deze groep in belang gaat toenemen. Het betreft de minst zelfredzame groep, extra kwetsbaar en daarom van groot belang dat zij onder goede arbeidsomstandigheden kunnen werken.

Deze factsheet is een uitgave van:

Inspectie SZW

De Inspectie SZW maakt deel uit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Projectnummer A1020

Projectleider

Anja van Vlerken

Projectsecretaris

Sonja van Dalen

vijfkeerblauw | SSS-612897

© Rijksoverheid | Oktober 2012